

Reischronieken
Op zoek naar

Europa

Hans Jacob Dertsen

Uitgeverij DeDagen

Op zoek naar

Europa

Hans Jacob Dertsen

Uitgeverij DeDagen

Reiskroniken

Woord vooraf	11		
1. Reizen in een zakagenda	13		
Weerzien in een ander land	17		
Een handgemeen	27		
Een voettocht door het graafschap Wicklow	37		
Een overwinning in Mayo	47		
2. Kathak aan de grachten	65		
Een schaduw van Madras	69		
Wij zijn de levenden en maken de dienst uit	79		
3. Duitse dagen	105		
Een Harzreis	109		
Een voettocht langs de Rijn	127		
Omwegen	141		
Waterscheidingen	157		
4. Zuidwaarts	171		
Italië in dubio, een herfstreis	175		
		5. Een boerderij in de bergen	197
		Schenkenschans en het goddelijk recht	201
		De Schervenberg	223
		6. Kijken naar de zee	249
		Op zoek naar het laantje van Middelharnis	253
		Grensland	263
		In het land van nut en noodzaak	275
		Bootreis over Doggerland	293
		De sleutel is gebroken	299
		7. Het spoor naar Lemberg	325
		Op pad met Eenoog	329
		De droevigste stad van de wereld	337
		Dankwoord en verantwoording	351
		Lijst met illustraties	352

Woord vooraf

De geschriften uit deze bundel omspannen een lange periode. Ze zijn per land gegroepeerd en daarnaast min of meer opgenomen in de volgorde waarin ze geschreven zijn. Al te strikt heb ik deze uitgangspunten niet toegepast. Wanneer je een land vaker bezoekt en daarover schrijft, resoneren eerdere bezoeken mee en worden sprongen in de tijd gemaakt. Het land verandert, je bent zelf veranderd. Er ontstaat dan vanzelf een nieuw begrip.

Intussen heeft de Brexit zijn beslag gekregen en wordt Bombay Mumbai genoemd en Madras Chennai. Ook verrast de bij een voettocht langs de Rijn beschreven hitte nauwelijks meer. De oude beelden draag je ondertussen blijvend mee. Caleidoscopische beelden, want Europa is een bont geheel. Het werelddeel beschikt over een immens web van ondergrondse schimmeldraden waarvan de vruchtlichamen in de vorm van landhuizen, standbeelden, wapenschilden en verbasterde namen gedurig aan het oppervlak treden. Aldus kwamen tijdens het schrijven tal van cultuurhistorische dwarsverbanden aan het licht als getuigenis van een voortdurende kruisbestuiving. Dit boek is een poging als passant met pen en fototoestel wat brokjes van deze rijkdom bloot te leggen en evenzo te verhalen van de minder verteerbare erfenis die dit zo bepalende continent meetorst.

1 Reizen in een zakagenda

In die dagen van reclamespeldjes en bedrukte suikerzakjes kon een rechtgeaarde jongen eigenlijk niet zonder. De zakagenda, dat handzame boekje dat samen met een kammetje in de binnenzak van de zondagse blazer werd meegedragen, maakte deel uit van iets groters: het gaf een voorproefje van wat de volwassen wereld te bieden had, en wat er daar van belang werd geacht.

Het was ergens vroeg in jaren zestig. De eerste behoedzame verkenning van de wereld, het met kleine stapjes inlijven van de zwijgzame stenige straten vond plaats vanuit een bovenhuis. De buurt vormde een katholieke enclave aan de rand van Amsterdam-Noord. Op zon- en feestdagen werd de mis bezocht in de nabije Stephanuskerk en de houten kerkbanken leken te onderstrepen dat de eucharistie een verbeelding was van het offer. Geregeld verslapte tijdens de dienst de aandacht. De wereld van de zakagenda bood dan uitkomst. In deze zakagenda was een compendium opgenomen met de maanstanden, feest- en gedenkdagen, verkeerstekens, maten en gewichten, afstandstabellen en ook een eeuwigdurende kalender. De stelsmatige reeksen en samengebalde kennis van dit bescheiden vademecum vormden een nuchter en overzichtelijk alternatief voor de magische kazuifels en offerschalen, maar na een poosje raakte ik uitgekeken op de nuttige getallen en kwam steeds uit bij de kleurige kaartjes van de landen van Europa en andere werelddelen. Vooral van de grillige, door zeeën omspoelde Britse Eilanden ging een mysterieuze bekoring uit. De naam Engeland moest wel iets met engelen hebben uit te staan, en engelen stonden in een gunstig daglicht. Het scheen of de in de mis bewierookte Hof van Eden pal aan de overkant van het Kanaal was gelegen, een groen heuvelland dat kon worden opgeroepen door in zelfhypnose naar een minuscule kaartje te staren. Daarbij hadden de Tommies de oorlog gewonnen.

Verder bleef veel onbepaald of verborgen. Maar die tot enkele lijntjes en een beknopte legenda teruggebrachte wereld – in wezen symbolisch als de mis – sprak tot de verbeelding. Bij een extreme uitvergroting zou dat concentraat aan steden en dorpen vanzelf ook genadeloze kerkbanken bevatten, maar op papier bleef heel de boedel veilig gecamoufleerd. De kaartjes betoverden, evenals de ingeprente plaatsnamen. In gedachte en later ook op papier trok ik de contouren van de eilanden na. Achter het eerste langgerekte eiland lag een ander, kleiner eiland verborgen, een buitenpost aan de rand van de oceaan, met het eerste verbonden door de kleur, althans, een vreemde hap eruit vertoonde dezelfde tint. Het grootste deel was echter appelgroen. De zee was ceruleumblauw als alle papieren zeeën.

Jaren nadien, toen er een spreekbeurt moest worden gehouden, leek het eiland een geschikt onderwerp. De belangstelling van klasgenoten voor Kennedy, turf, aardappelen en emigratie bleek echter gering. De meisjes viel dat te vergeven. Zij hadden nooit een blazer of zakagenda gehad.

De adolescentie brak aan, de blazers raakten uit de mode. Iers Dagboek van Heinrich Böll, een in de jaren vijftig geschreven reisverslag, sterkte het verlangen naar het eiland. Het moet voor Böll destijds een verademing zijn geweest te ontsnappen aan het sombere Duitsland. Ierland beviel zozeer dat hij er een huisje kocht. Het land was neutraal gebleven in de oorlog. Het was armlastig maar niet platzak, het globale kapitaal had het katholicisme nog niet verdrongen. Het was puur en onbedorven, onaangeraakt door de feilen die de samenlevingen elders hadden verpest, een idealisering die menig wereldverbeteraar aansprak. De Ieren zelf wat minder, die wisten toen de tijd gekomen was niet hoe snel ze de romantische versie van hun land te gelde moesten maken. Ze hadden er ook wel reden toe, ze hadden zo lang moeten wachten en sappelen. Eeuwen waren ze door hun burens gekoeioneerd en uitgezogen. Na de Paasopstand in 1916 en de daaropvolgende jarenlange guerrillastrijd lukte het in 1922 tenslotte de Ierse Vrijstaat uit te roepen. Eindelijk konden ze hun vleugels uitslaan. Eerst ging de Vrijstaat nog door een diep dal: de republikeinen raakten onderling slaags over het gesloten verdrag. Een burgeroorlog volgde. Pas nadat in 1973 de EEG,

de voorloper van de EU, om de hoek kwam kijken, nam de economische afhankelijkheid van de oude Britse kwelgeesten eindelijk af.

Het jaar 1977 zou klaarheid scheppen. Er vond een reis plaats per veerboot en trein: eindelijk zou de werkelijkheid achter het minieme agendakaartje zich manifesteren. Meestal volgt dan een ontgoocheling waarna zich een nieuw droombeeld aandient, maar gek genoeg stelde het land niet teleur. Een wekenlange inspectie wees uit dat alles klopte, het voldeed allemaal buitengewoon.

Al snel volgde een tweede reis, ditmaal naar het noorden, naar Ulster. De trein door Engeland was overvol, de coupés bezet met landverhuizers en seizoenwerkers op weg naar waar ze thuishoorden. Het licht in de wagon was uitgevallen, een Ierse jongen speelde volksmuziek op een mondharmonica en werd nu en dan hartstochtelijk bijgevallen door schorre mannenstemmen. Voeten gaven het ritme aan. Blikjes bier, peuken en half opgegeten sandwiches bevuilden het gangpad en naarmate Eire naderde, werd het contingent Ieren al luider. Op de stations daarentegen was het stil geworden; pakken samengebonden zondagskranten lagen opgetast op de perons, spooremployees drentelden met lantaarns op en neer en voerden hun taken uit. In het holst van de nacht arriveerde de trein in het havenplaatsje Holyhead. Aan de overkant lag het paradijs of in ieder geval iets dat in de buurt kwam, alleen de Ierse zee diende nog overgestoken.

Het zou nog even duren voor duidelijk werd dat dit paradijs worstelde met eigen demonen, dat de kerk – de constante en houvast op de lange weg naar onafhankelijkheid – de nieuwe staat iets te vast bij de hand had genomen.

Weerzien in een ander land

april & mei 1993

Afhalen lukte hen niet, de auto is defect. Het weerzien zal dus plaatsvinden in het kustplaatsje Skerries, hun woonplaats ten noorden van Dublin. Ik ben onderweg naar oude vrienden. Vanaf de luchthaven voert de reis door Swords en vandaar is het niet ver meer naar de Ierse Zee. Bij de overstapplaats ronken dubbeldekkers af en aan. Horden scholieren zwermen in uniform over straat, aan jeugd heeft het Ierland nooit ontbroken. De bloem der natie slentert gearmd voort, klit samen bij de halteplaats schuin voor de *turf accountant*, ginnegapt en kauwt op het vertroostende snoep. Met behulp van slobberkousen, de overmaatse plooirok van een oudere zus of een groezelige stropdas weten ze hun uniforme aanzien te ondergraven. Achter de stofruitjes van het gokkantoortje hangen de koersen aangeplakt, vlak ervoor turen de gegroefde gelaten die het lot een zetje willen geven. Een van de gelukzoekers doet een venijnig trekje aan zijn peuk waarna hij deze met een wijsvinger lanceert, richting het straatvuil. Als de tijd daar is, zullen de oudjes hun plaats inruimen en zullen uit het onuitputtelijke bestand scholieren verse krachten worden gerekruteerd.

Een dubbeldekker zeilt de hoek om, remt af. De kinderen drommen naar binnen, zoeken een plaats achter de beslagen ruiten of stellen zich gedwee op in het gangpad. Er is geen doorkomen aan. Het is loffelijk dat ze iets opsteken en ook valt het te prijzen dat ze weer op huis aangaan, maar wanneer men aan dit mangelen wordt blootgesteld, schijnt de schoolplicht plots een dor en overbodig iets.

De scholieren roepen de tijd op dat ik René leerde kennen. Het voelde destijds of we ons op de drempel van de toekomst bevonden, en het was onduidelijk of die periode het begin of het einde was van iets. Inmiddels is de toekomst gearriveerd, zomaar vanzelf, en hebben we er een verleden bij gekregen, het is ons zomaar in de schoot geworpen. Hij trouwde een Ierse, ze kregen kinderen, woonden in Nederland, Ierland, Nederland en sinds drie jaar weer in Ierland.

Anne wacht me op. We lopen langs grijswit gesausde huizen die in linten langs de kust zijn gedrapeerd. Op de oprit staat de auto die het niet meer doet en misschien nooit meer zal doen, nog getooid met een Nederlandse nummerplaat.

Anne geeft bijles aan scholieren. René en ik bivakkeren in de keuken, mengen mokken zwarte thee met melk en proberen oude draden aan elkaar te knopen, voormalige klasgenoten, ergens verzeild geraakt in de toekomst. Later struinen we langs de kust met de honden die tot een vaag, lichtzinnig ras behoren en die hun tanden zetten in alles wat ze op hun weg aantreffen.

Skerries kan zowel voor een vissersplaats als badplaats doorgaan. Aangevreten trawlers liggen afgemeerd aan een betonnen pier en naast een kleine loods die als afslag fungeert, liggen rafelige en geblutste kreeftmanden. René mijdt omzichtig de naar rotte vis stinkende waterplassen. Het ziet er niet naar uit dat men plannen heeft uit te varen. In het verleden hadden de Ieren op zee weinig succes, op een zonderling als Brandaan na. De Ierse bossen werden weliswaar gekapt, maar het hout werd gebruikt voor de verkeerde schepen, voor *coffin ships*, of de schepen voeren onder een vreemde, heerszuchtige vlag. De zee was om over te steken en nooit meer terug te keren, of anders om peinzend over uit te kijken. De grondzeeën die stukslaan tegen de Blaskets, Achill, Cobh en al die andere plaatsen waren bron van verdriet, heimwee, verlangen, bezongen in traditionele balladen. De oceaan bracht afscheid, een enkele reis naar een strafkolonie, of, uit wanhoop, naar

de Nieuwe Wereld. Heel anders dan het Hollandse maritieme perspectief. Daarin werd met de zee weliswaar een robbertje geworsteld, maar de haring werd geakaat, de zilvervloot geakaat, de waterwolf getemd.

Op de landtong bij de haven staat een Martellotoren, een uit de keten die in het Britse rijk werd opgetrokken om te kijken of Napoleon al in aantocht was. Even verder, op het naburige Shenick Island, rijst een volgende op.

Het winkelbestand van het dorp kent weinig variatie. Eventuele luxe schaffen de inwoners in Dublin aan. Wel valt het excellente aanbod aan kapperszaken op. René meent dat er elke week wel eentje bijkomt. Hij wijst: vorige week zat daar nog een kledingwinkel, nu een kapper. Geen haarstylisten of coiffeurs, maar kappers; eenvoudige zaakjes die weinig meer vergen

dan een stoel, een schaar en een spiegel. Verder springen de newsagents in het oog met hun rijkgeschakeerde koopwaar, een soort groot uitgevallen kiosken die uitpuilen van het snoepgoed, fruit, ijs, rookwaar, kranten (die hier niet worden bezorgd) en prullaria. Ze zijn vrijwel altijd open, tijdens de avonduren, op zondag, wie weet zit er iemand in het holst van de nacht om sigaretten verlegen. Ze hebben weinig keus, licht René toe, de concurrentie is immers ook geopend. Deze horigen van de middenstand slijten hun leven tussen hun toonbank en hun prullen, ze kunnen er net van bestaan.

Boven de straten tussen de huizen hangt een rag van ijl lila dat zich bij de schoorstenen verdicht. Het geeft de bonkige huizen iets lichts. De tuinen zijn eenvoudig en lijken tegen wil en dank ontgonnen, ze zaten nu eenmaal aan de huizen vast. Waarom ook zou men binnen enkele muurtjes een nieuwe wereld scheppen, die daarbuiten is mooi genoeg, daar kan men toch niet tegenop.

Naderhand zwerven we langs de rotskust. In zee glanzen velours eilanden. Het klare voorjaarslicht heeft de bergen van Ulster uitgeknipt en ze een eind in onze richting gedreven. Een geboetseerde zeehondenkop dobbert op de glinstergolfjes.

Er staat bijna geen wind, het is mild, de zee wiegt aan de ene kant, de trein naar Belfast schommelt aan de andere kant voorbij, gele dotten gaspeldoorn verspreiden een zoetige geur en doen René, geboren in Indonesië, aan kokosnoot denken. Na hun terugkeer naar Ierland kon hij z'n draai niet vinden, als was zijn ziel elders achtergebleven. Hij probeerde wat te tekenen maar het bood geen soelaas. Op een dag vond hij zomaar een baan bij een ICT-bedrijf. Toen had hij geen tijd meer om te piekeren. Hij draagt oude sportschoenen. Een losse rubberflap kleppert mee, de zool heeft gedeeltelijk losgelaten en dreigt bij elke stap verder los te scheuren waardoor we gedwongen zijn onze ondergrond zorgvuldig te kiezen.

Anne kon vorig jaar invallen als leerkracht, maar ze kreeg een geschil met de priester die de administratie verzorgde. Drie weken had ze gewerkt,

twee werden er uitbetaald. Het conflict woekerde voort, ze voerden telefoongesprekken, schreven brieven. Het geld bleef onvindbaar, was schijnbaar in rook opgegaan. Na veel touwtrekken, de bisschop kwam eraan te pas, betaalde die priester het verschuldigde bedrag uit, misschien wel uit eigen zak. Dit jaar kwam Anne er niet meer aan te pas, ze werd overgeslagen. Maar het verandert, voorspelt René, over tien jaar is de rol van de kerk uitgespeeld. Men is niet meer zo onderdanig als voorheen, er zijn er die het moeilijk te verteren vinden dat de kerk zich met alles bemoeit. Zo voorbeeldig blijkt de geestelijkheid ook niet.

‘Het is reuze vermoeiend,’ licht René toe, ‘die hele discussie over de rol van de kerk in de samenleving, over de seksuele en morele kwesties, die discussie is in Nederland al zo lang geleden gevoerd. En hier begint het

geëmmer van voor af aan. Moet ik me daar nog eens in verdiepen? Het is een debat dat voor mijn gevoel al lang en breed achter de rug is.’

Het stationnetje ligt landinwaarts, daar waar de bebouwing ophoudt. Een zondag, eind april. Het schiereiland Howth is het doel. Vanaf het perron kijken we uit over de heen vliedende rails, de lichtblauw geschilderde houten hekjes en de grazige, koepelvormige glooiingen. Een wolkenmozaïek schuift over het stervormige gat in het golfplaten afdak. Hier staat René op werkdagen op de trein naar Dublin te wachten, bij regen schuilend onder het intacte deel.

De trein stopt in Lusk en naderhand in het plaatsje Donabate. In beide hebben we niets te zoeken. René vraagt of de perronborden me zijn opgevalen. Jawel. De plaatsnaam op de gevel van het stationsgebouwtje, ja die ook. De uithangborden dan? Hypnotiserende borden die aan zwart geteerde stangen zwengelen in de wind. En daar, somt René bedaard op, daar staat er nog een, en daar. Niet over het hoofd te zien. Vorige maand was er nóg een nieuw bord bijgekomen, dagelijks gaat hij na of er iets is veranderd. DONABATE. D O N A B A T E. DONABATE. Ik opper dat er passagiers, half ingedut na uitputtende werkzaamheden, vergaten uit te stappen. Te vaak verpieterde het thuis opgezette eten. Een extra aansporing was nodig, een duwtje in de rug, vandaar. René vermoedt echter dat men iets nieuws moest nadat de exploitatie van het spoor in andere handen was overgegaan. Kortom, het was een kwestie van een andere huisstijl. En vervolgens was de lol eraf en verzuimde men de overtollige borden weg te halen. Er was al zoveel moeite gedaan. Er steekt nu eenmaal meer aardigheid in het toevoegen dan in het opruimen. En ongeveer een kwartier gaans, tot Howth junction, waar we zullen overstappen, ben ik er zeker van dat Ieren het talent hebben om het bureaucratische en humane te verzoenen (zoals ze ook over het vermogen beschikken levenslust aan melancholie te paren en nonsens aan poëzie, et cetera). Een kwartier slechts. Het is of ons almaar een kooltje wordt gestoofd: Howth junction blijkt een vrees-

wekkende kippenren, het massieve hekwerk afgezet met een kraag van prikkeldraad. Verschanst in een betonnen grot, achter een gebarricadeerde deur, onzichtbaar achter een onogelijk luikje met een smalle gleuf, bevindt zich een medemens: iemand met bloedlichaampjes (bloedplaatjes inbegrepen), nieren (mogelijk ook stenen), een hersenpan, een hart compleet met kleppen en andere toebehoren, een nog sluimerend gezwel, de voorgeschreven meters darm, een anus, en zo meer, en wie een kaartje wil dient op de gleuf in te praten en af te wachten. Treinen doen de plek aan, verder is alles opgeheven: schoonheid, mededogen, comfort.

We klauteren over Howth, het schiereiland met de villa's, golfvelden, woeste rotsen en bloeiende rododendrons, en rondom de blauwe eeuwigheid, de oneindigheid die alles omspoelt. Vanaf de klippen strekt zich de sikkelvormige baai uit waar zeiljachtjes door het schuimvlokkende water klieven met aan het andere uiteinde Dun Laoghaire, waar schepen binnenlopen, en daarachter de plooiën van de Wicklows met de piek van de Great Sugar Loaf. Aan de landzijde strekt zich het turfbruine strooisel van Dublin uit onder een grauwe stolp.

De avond verglijdt in de pub, glazen worden gevuld, geleegd, en onvermijdelijk volgt de afdaling naar de urinoirs in het betegelde gewelf waar een slungelige jongen ons koeterwaals opvangt en zich met het lid in de hand afvraagt waar we vandaan komen – uit Nederland, en eerder uit onze moeders natuurlijk – en, in een adem door, of we geen werk voor hem weten, hij dacht aan emigreren. Nu ben ik zelf nooit veel verder gekomen dan een heitje voor een karweitje, en ook daar kan ik niet anders dan met enige afkeer aan terugdenken, maar het belang van arbeid staat buiten kijf. Terwijl het urinoir nog spoelde, schraapte ik enkele frasen bijeen over de arbeidsmarkt en het spook van de werkloosheid en zo meer, want het is een hele toer de mensen niet voor het hoofd te stoten. Tallozen verlieten het land voorgoed.

René ging de omgekeerde weg en vertrok naar een volk van landverhuizers.

Een week later. Het weer is omgeslagen. Het ruist en druipt, het is waterkoud, het geldige seizoen is er tussenuit geknepen, op de heuvels is zelfs sneeuw gevallen. Na wat omzwervingen ben ik terug bij mijn vrienden in Skerries. De olie voor de verwarming is op, uitgerekend in het weekeinde waarin dochter Evelin haar eerste communie viert, en pas op maandag kan nieuwe worden besteld. Turfbriketten houden de woonkamer enigszins op temperatuur.

René begint over het doopbewijs dat voor het vormsel moet worden overlegd en dat de kinderen naar school dienen mee te nemen. Maar zoon Vincent had geen doopbewijs. Vincent legde op school uit dat hij wel was gedoopt maar niet over een bewijs beschikte, gewoon omdat het in Nederland niet werd verstrekt. Dit had vermoedelijk te maken met de oorlog. Daar

keken ze van op. Toen kwam er een priester aan huis om te vragen hoe dat nou precies zat en dat Vincent zonder doopbewijs niet de confirmatie kon doen en René vertelde nog maar eens het verhaal dat Vincent al op school had verteld, deed er nog een scheutje oorlog bij, en daarop zei de priester weer dat het zonder doopbewijs niet ging. Het was toch een heikel probleem. Ze zouden het nog eens uitpluizen, de priester zou het aan de bisschop voorleggen, misschien dat Vincent dispensatie kon krijgen. Wellicht was de bisschop in een liefdevolle bui. Uiteindelijk, besluit René, heeft Vincent de confirmatie gedaan. De tekortkoming werd door de vingers gezien. Vooruit. Maar iets onzedelijks had het wel.

De volgende dag krijgen de kinderen, de meisjes gehuld in hagelwitte jurkjes, het Lichaam van Christus toegediend. Wat ze daarenboven nog ontvangen is een wit horloge en René is ervan overtuigd dat de prijs van deze speciale klokjes vlak voor de plechtigheid flink wordt opgeschroefd. Verder is het gebruik dat de klasgenootjes een envelop met enkele ponden uitwisselen zodat er na de viering op het kerkplein de bedrijvigheid van een beursvloer heerst. De meesten zullen ongeveer quitte spelen. De feestavond, waarop de kinderen revueachtige dansnummers uitvoeren en waar Evelin weken voor heeft geoefend, eindigt in mineur. Eenmaal thuis mist ze haar gloednieuwe klokje. René en Anne gaan door de nachtelijke regen terug naar de feestzaal om het te zoeken. Het is zondagavond, morgen begint de werkweek. Morgen komt de olieman.

Een handgemeen

april 1993

Gelukkig is de onnozele, degene die geen weet heeft van het ideale reis seizoen. Bij het stadje Drogheda stroomt de Boyne in de Ierse Zee. Ik kwam er terecht na een rit in een piepende wagen met drie mollige zussen en een baby die naar Drogheda moesten om papieren te laten afstempelen, zelden een gunstig teken. De aard van deze papieren bleef duister.

Net buiten Skerries hadden ze me opgepikt. Het liften was makkelijk. Zo'n ritje mag dan gebeurd zijn in een zucht en prooi zijn voor de vergetelheid, met de nasleep van historisch onrecht is het een ander verhaal. Neem nu de onschuldige stromende rivier de Boyne. In juli 1690 vond aan haar oevers een slag plaats die de Ieren nog lang zou heugen. Nadat het katholieke leger het onderspit dolf, konden de Ieren hun nationale aspiraties weer een tijd opbergen. In Noord-Ierland scheppen de Oranjeorden er een genoeg in dit de verliezers jaarlijks in te peperen. Ook in de Republiek zelf kan men er geen genoeg van krijgen: borden langs de oevers geven tot in de puntjes aan waar ruiters en voetvolk zich ophielden, hoe de protestantse Willem van Oranje uiteindelijk zegevierde en hoe de katholieke James met zijn getrouwen een smadelijk heenkomen zocht en na wat omtrekkende bewegingen naar Frankrijk vluchtte, een voor de Ieren jammerlijke geschiedenis over een koning-stadhouder en een ontroonde Engelsman, eentje om nooit te vergeten.

Voor het eerst sinds de glansrijke episode van Ierse missionarissen die het vroege christendom verbreidden, raakte het Ierse verhaal even aan

het grote Europese. Echter, veel meer dan een voetnoot werd het niet. Deze armoedzaaiers aan de rand van de Oude Wereld kon niemand veel schelen, ze mochten hun Ierse verhaal houden. Het gerucht gaat dat als je veel te verduren hebt en altijd de klos bent, er weinig anders rest dan je nederlagen te koesteren. Dan blijft het martelaarschap over.

Niet ver van het slagveld resideerden in een heroïsch verleden Ierse koningen. Al voor men in de Nijlvallei aan het stapelen sloeg met grote steenblokken werden in de vallei van de Boyne enorme ganggraven opgeworpen. Bezoekers kunnen de heuvel van Newgrange in schuifelen door een eenentwintig meter lange gang waardoor jaarlijks op 21 december een streep zonlicht snijdt. Het vernieuwde leven overwint dood en duisternis, het is ouder dan de weg naar Rome. Omdat niet iedereen over het nodige engelen geduld beschikt of wolken het effect bederven, wordt het gebeuren met lampen nagebootst. Het geheel ziet er strak uit. De koepelvormige bult is omheind, het geselecteerde gras onverbiddelijk fijn geschoren. Parkeerterreinen, sanitair, afvalbakken en ook de Europese gemeenschap onderschrijven dat dit een monument van belang is.

In een *visitor centre* wordt het gebodene geduid, zo gaat dat heden ten dage van de Noordkaap tot Sicilië. In een moeite door worden versnaperingen aangeboden en de gebruikelijke ditjes en datjes. De aanblik van een duizenden jaren oude grafheuvel kan het bevattingsvermogen te boven gaan en juist als alle begrip van tijd en ruimte ontwricht dreigt te raken, kan een theedoek of sleutelhanger diensten bewijzen: een theedoek uit onze tijd, ansichten waarop een boer zijn schapen voortdrijft over een verstilde landweg, Irish rush hour, zo zijn we terug op bekend terrein, of, wie geen ansichtkaart nodig heeft, een mok met het opschrift *When God made time, he made plenty of it*.

Om de *genius loci* te behouden, ware het beter als de bezoeker zich enige moeite zou moeten getroosten: moeite om bijzondere oorden te bereiken door het op tijdrovende wijze met manke en slecht doorvoede ezeltjes

overwinnen van besneeuwde bergpassen, voorts de inspanning zich in het te bezoeken oord te verdiepen en er iets over op te steken, en tenslotte door af te zien van alle gerief en het kalm ondergaan van de ontberingen. Terwijl ik dit zo overpeins maak ik het mezelf makkelijk met een kop thee in de cafetaria en vraag me af hoe een tweede *scone* zou vallen.

Drogheda. Een diorama: tussen de naar de rivier lopende gevelwanden, uitgeknipt tegen de mauve verkleurende avondlucht, zijn lensvormige wolkjes geplakt. In het laatste sprankje licht zijn op de winkelpui, boven een etalage met lingerie, nog juist de zwarte letters BOOKSHOP te herkennen. Gelukkig is het dameslingerie die de lectuur heeft verdreven, winkelwaar die het evenzo van de verbeelding moet hebben, voor hetzelfde geld waren het stekkerdozen geweest. In een zijstraat, in een pension met karig gemeubileerde kamers, breng ik de nacht door. Bij het ontbijt zit ik tegenover een oude heer, in een revers van zijn afgedragen pak steekt een speldje met de *shamrock*, symbool van de Drie-eenheid, en zo onbestemd als dit leerstuk blijft deze man met zijn hermetische tongval. Vertwijfeld klamp ik me vast aan een enkel bekend woord, drijf mee in de hoop op meer, als een krabbend anker. Een waardige, trieste, melancholieke heer, representant van het vergane agrarische Ierland. Een hond sloft rond op zoek naar kruimels en een jong meisje in haar schooluniform brengt cornflakes, toast, gebakken eieren, spek, black pudding, en wat er verder tot een Iers ontbijt wordt gerekend. Daarna borstelt het meisje haar haren, uit de keuken sijpelen geluiden.

Op de radio is een vraaggesprek met een Ierse die zich in Australië heeft gevestigd, ze geeft hoog op van het Ierse levensgevoel, ze heeft er nog een sterke binding mee, met het unieke Ierland. Maar ze is uit het unieke Ierland weggegaan en naar het wat gewonere Australië geëmigreerd. Het verlangen naar het rustieke, naar het land en de regen blijft. Mogelijk verlangt ze zelfs naar de stagnatie en de lethargie, wellicht dezelfde zaken die haar het land hebben doen ontvluchten.